

FRÁSÖGN

af fjarfundi Evrópuráðsþingsins 19.–22. apríl 2021.

Þingfundur Evrópuráðsþingsins var haldinn með fjarfundarbúnaði. Af hálfu Íslandsdeildar Evrópuráðsþingsins tóku þátt í fundinum Ólafur Þór Gunnarsson, formaður, Þórhildur Sunna Ævarsdóttir, varaformaður, Bergþór Ólason, Bjarkey Olsen Gunnarsdóttir, varamaður, Birgir Þórarinsson, varamaður, og Bylgja Árnadóttir, alþjóðaritari. Á dagskrá var m.a. staða lýðræðis og mannréttinda í Hvíta-Rússlandi og í Tyrklandi, handtaka Alexeis Navalnís og framtíðarstefna Evrópuráðsins.

Angela Merkel, kanslari Þýskalands, ávarpaði Evrópuráðsþingið með fjarfundarbúnaði og svaraði spurningum þingmanna. Hún sagði ánægjulegt að Þýskaland sinnti formennsku í Evrópuráðinu á 70 ára afmæli aðildar landsins að stofnuninni, sem hefði verið fyrst alþjóðastofnana til að bjóða Þýskaland aftur velkomid í samfélag þjóða í kjölfar seinni heimsstyrjaldarinnar. Samþykkt mannréttinasáttmála Evrópu hefði gert þegnum aðildarríkjanna kleift að leita réttar síns gegn stjórnvöldum í heimalandi þeirra sem hefði verið byltingarkennt á sínum tíma. Merkel ítrekaði að þjóðaréttur gæti aldrei verið ofar þeim réttindum sem mannréttinasáttmálinn kvæði á um. Hún lýsti vonbrigðum sínum með þá ákvörðun tyrkneskra stjórnvalda að draga sig út úr Istanbúl-samningnum, um forvarnir og baráttu gegn ofbeldi gegn konum og heimilisofbeldi. Réttindi kvenna væru mannréttindi og kynbundið ofbeldi mætti ekki líðast.

Merkel sagði samskipti við Rússa vera erfið vegna átaka en að nauðsynlegt væri að halda áfram viðræðum. Nýleg liðssöfnun Rússa við landamæri Úkraínu yki enn á spennu á svæðinu en þó væri jákvætt að Evrópulönd stæðu saman í afstöðu sinni til hernáms Rússa á Krímskaga og í austurhluta Úkraínu. Hún sagðist þó uggandi um þróun alþjóðastjórn mála í ljósi þess að Rússar færðust nær Kínverjum í ýmsum málum. Um þessar mundir væri þörf fyrir alþjóðastofnanir sem héldu á lofti lærdómi fortíðar. Tiltrú á alþjóðlega samvinnu færi minnkandi og ögranir og harkaleg orðræða gætu leitt af sér vopnuð átök. Evrópuráðið væri enn mikilvægara en fyrir 70 árum sem vettvangur skoðanaskipta í ágreiningsmálum. Nauðsynlegt væri að standa vörð um og rækta alþjóðastofnanir og sameiginleg viðmið og gildi. Ekki væri hægt að gera málamiðlanir um grundvallarmannréttindi.

Þórhildur Sunna Ævarsdóttir beindi spurningu til kanslarans um viðbrögð þýskra stjórnvalda við spillingarmálum sem orðið hefðu meðal þýskra þingmanna. Málin hefðu tengst Aserbaísjan, líkt og spillingarmál sem varð í Evrópuráðsþinginu, og meðal annars snúist um samflokksmann Merkel. Þórhildur Sunna ítrekaði að barátta gegn spillingu væri grundvallarforsenda réttarríkisins og nauðsynleg til að auka traust almennings á stjórn málum. Merkel sagði málin hafa verið mjög óþægileg og kallað á rannsóknir og endurskoðun siðareglna þýska þingsins. Hún sagðist vonast til þess að með því að bregðast við málunum á gagnsæjan máta með rannsókn væri hægt að koma í veg fyrir að mál af þessu tagi myndu endurtaka sig.

Í ályktun um stefnumótun og forgangsröðun á vegum Evrópuráðsins kallaði þingið eftir því að Evrópuráðið héldi áfram að vera verndari lýðræðis, öryggis, mannréttinda og réttarríkisins auk þess sem það yrði áfram vettvangur alþjóðlegrar samvinnu í Evrópu. Þingið ítrekaði nauðsyn þess að aðildarríki virtu yfirvald Mannréttindadómstóls Evrópu og framfylgdu dómum hans. Möguleg aðild Evrópusambandsins að mannréttinasáttmálanum myndi auka trúverðugleika ESB og undirstrika mikilvægi sáttmálans fyrir aðildarríkin. Evrópuráðið var hvatt til þess að halda á lofti nútímalegri og heildstæðri sýn á mannréttindi og vinna að nýjum sáttmálum til að tryggja öryggi, heilbrigði og sjálfbærni fyrir komandi kynslóðir.

Óvenjumargar beiðnir bárust þinginu um sérstakar umræður og voru fjórar slíkar teknar á dagskrá. Haldnar voru tvær umræður með knýjandi málsmeðferð (e. *debate under urgent*

procedure) þar sem nefndir þingsins útbjuggu skýrslur og ályktanir um málin. Annars vegar ályktaði þingið um handtöku Alexeis Navalnís og hins vegar um virkni lýðræðislegra stofnana í Tyrklandi. Í tilmælum þingsins til ráðherranefndar Evrópuráðsins var nefndin hvött til að leita allra leiða til að tryggja framfylgd dóms Mannréttindadómstóls Evrópu í máli Navalnís og að berjast fyrir því að hann yrði tafarlaust látinn laus. Í ályktun kallaði þingið eftir því að tyrknesk stjórnvöld gerðu umbætur á lögum og stjórnarskrá til að tryggja þrískiptingu ríkisvaldsins, tjáningarfrelsi og fjölmiðlafrelsi. Þá voru tyrknesk stjórnvöld hvött til að túlka lög gegn hryðjuverkastarfsemi á þrengri hátt og til að framfylgja dómum Mannréttindadómstóls Evrópu. Einnig lýsti þingið vonbrigðum sínum með þá ákvörðun tyrkneskra stjórnvalda að draga sig út úr Ístanbúl-samningnum. Að auki voru haldnar sérstakar umræður (e. *current affairs debate*) um armenska stríðsfanga og um vottorð um mótefni eða bólusetningu gegn COVID-19 með hliðsjón af mannréttindavernd og lagalegum áskorunum.

Þingið samþykkti ályktun og tilmæli til ráðherranefndarinnar um endurskoðun kosningalaga í Hvíta-Rússlandi. Í ályktuninni kom fram að gallað kosningakerfi landsins hefði stuðlað að yfirstandandi stjórnmálakreppu. Þingið ítrekaði að virðing fyrir mannréttindum væri forsenda lýðræðislegra kosninga og fordæmði ofbeldi og umfangsmiklar lögregluáðgerðir gegn mótmælendum í kjölfar forsetakosninga í landinu sumarið 2020. Í ályktun um mannréttindabrot í Hvíta-Rússlandi eru aðildarríki Evrópuráðsins hvött til að nýta sér allsherjarlögsögu (e. *universal jurisdiction*) til að rétta yfir einstaklingum sem gerst hafi sekir um alvarleg mannréttindabrot og pyntingar í kjölfar forsetakosninganna. Fram kom að þingið álti að fólk sem handtekið hefði verið fyrir friðsamleg mótmæli eða skipulagningu þeirra væri pólitískir fangar samkvæmt skilgreiningu Evrópuráðsins. Þá lýsti þingið yfir stuðningi sínum við aðgerðasinna í Hvíta-Rússlandi sem safni sönnunargögnum um pyntingar.

Þingið samþykkti ályktun um mismunun gagnvart einstaklingum með langvinna sjúkdóma. Í ályktuninni kom fram að langvinnir sjúkdómar væru meginorsök dauðsfalla og hefðu áhrif á líf þriðjungs Evrópubúa. Þingið hvatti aðildarríkin til að efla forvarnir gegn langvinnum sjúkdómum og taka upp heildstæða nálgun í málaflokknum. Þá voru aðildarríki hvött til að fara eftir samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks og þróa lausnir við umönnun sem virtu réttindi fatlaðra og einstaklinga með langvinna sjúkdóma til reisnar, velferðar og sjálfsstjórnar. Ólafur Þór Gunnarsson talaði fyrir hönd flokkahóps vinstrianna og ítrekaði að jafnt aðgengi að heilbrigðisþjónustu teldist til grundvallarmannréttinda. Berjast þyrfti gegn hvers konar mismunun sem bitnaði á veikburða einstaklingum í samfélaginu þegar þeir væru veikastir fyrir. Tryggja þyrfti stuðning við fólk með langvinna sjúkdóma og gera því kleift að njóta lífeyris í ellinni þrátt fyrir stutta þátttöku á vinnumarkaði.

Angel Gurría, framkvæmdastjóri Efnahags- og framfarastofnunarinnar (OECD), ávarpaði þingið í umræðum um ályktun um sanngjarna skattlagningu og vinnu stofnunarinnar í tengslum við skattlagningu stafræna hagkerfisins. Hann sagði að stjórnvöld þyrftu að tryggja opinberan stuðning í fjárlögum til að örva hagkerfið og stuðla að sjálfbærum hagvexti. Hann fagnaði samstarfi Efnahags- og framfarastofnunarinnar og Evrópuráðsins um gagnsæi skattlagningar. Í ályktun sinni ítrekaði þingið mikilvægi þess að stuðla að sanngjarnri skattlagningu og koma í veg fyrir skattundanskot til að tryggja opinbera þjónustu. Þingið samþykkti einnig ályktun og tilmæli um vernd þjóðernisminnihluta í Evrópu og ályktun um eftirlit þingsins með framfylgd skuldbindinga Svartfjallalands gagnvart Evrópuráðinu.

Maia Sandu, forseti Moldóvu, og David Sassoli, forseti Evrópuþingsins, ávörpuðu þingið auk þess sem Michael Roth, aðstoðarráðherra Evrópumála í Þýskalandi og formaður ráðherranefndar Evrópuráðsins, upplýsti um störf ráðherranefndarinnar. Marija Pejčinović Burić, framkvæmdastjóri Evrópuráðsins, sat fyrir svörum og Dunja Mijatović, mannréttindafulltrúi Evrópuráðsins, flutti þinginu árlega skýrslu sína. Frédéric Krenç var kjörinn dómari við Mannréttindadómstól Evrópu fyrir Belgíu og mannréttindaverðlaun Evrópuráðsins, kennd við Václav Havel, voru veitt Loujain Alhathloul, baráttukonu fyrir kvenréttindum í Sádi-Arabíu. Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu <https://pace.coe.int/en>.